

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN TILINPÄÄTÖSKANNANOTTO VARASTOKIRJASTON VUODEN 2015 TOIMINNASTA

1. TULOKSELLISUUS JA TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Varastokirjasto on osa yleisten ja tieteellisten kirjastojen verkostoa. Varastokirjaston tehtävänä on vastaanottaa tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävää aineistoa sekä asettaa se käyttöön ja näin vapauttaa tilaa kirjastoissa.

Varastokirjaston toiminta vastasi pääosin sille asetettuja tehtäviä, tavoitteita ja odotuksia.

Kertomusvuonna Varastokirjaston toiminta painottui käsittelemättömän aineiston poistamiseen (ns. rästäiprojekti). Kirjaston toimintaa helpotti ja tehosti edellisvuonna käyttöön otettu lisätila ja uusi korkeahyllyratkaisu, jonka ansiosta hyllytilaa saatiin noin kaksinkertainen määrä neliölle vanhaan ratkaisuun verrattuna.

Varastokirjastoon tuli aineistoa selvästi edellisvuosia vähemmän. Aineiston väheneminen on linjassa kauden 2013-2016 tulossopimuksen tavoitteiden kanssa, jonka mukaan Varastokirjaston tuli aineiston karsimiseksi ja rästien estämiseksi tämentää kirjastoille ohjeistustaan Varastokirjastoon lähetettävästä aineistosta. Sen johdosta Varastokirjasto kehitti palvelusopimusjärjestelmää, jossa määriteltiin siirtävien kirjastojen velvollisuudet ja Varastokirjaston tehtävät.

Varastokirjasto toimi yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa yhteisen kokoelmapolitiikan kehittämiseksi, ja osallistui kokoelmayhdyshenkilöverkoston toimintaan.

Varastokirjasto jatkoi kirjastojen välistä pilottihanketta metadatan siirtämisen tehostamiseksi kirjastojen välillä siten, että Varastokirjaston luettelointityö vähenee tai vähintäänkin tehostuu. Hankkeen tähänastiset tulokset ovat lupaavia. Kirjastojen välinen hanke jatkuu vuonna 2016.

Varastokirjaston aineistoluettelo oli näkyvässä useiden kirjastojen käyttämässä Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) Finna-käyttöliittymässä, mikä Varastokirjaston mukaan lisäsi jonkin verran Varastokirjastolle tulleita tilauspyyntöjä.

Varastokirjasto järjesti kertomusvuonna 25th Anniversary Conference of the National Repository Library of Finland -konferenssin 25 vuotisjuhlaansa liittyen.

Tässä tilinpäätöskannanotossa opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota erityisesti niihin tavoitteisiin, jotka ministeriö on nähnyt keskeisiksi Varastokirjaston toiminnan kannalta tai joita Varastokirjasto ei ole saavuttanut tai saavutti erityisen hyvin.

Toiminnallinen tehokkuus ja voimavarat

Varastokirjastoon siirretään sekä vanhempaa että vähemmän käytettyä aineistoa muista kirjastoista. Varastokirjaston vaikuttavuus perustuu kirjastojen tilatarpeiden vähenemiseen ja sitä kautta saataviin säästöihin. Varastokirjaston palvelut ovat asiakaskirjastoille maksuttomia.

Varastokirjaston valtion vuoden 2015 talousarviorahoitus (nettomenot) oli 1 863 000 euroa (vuonna 2014: 1 869 000 euroa). Toimintamenojen (momentti 29.40.04) siirtomäärärahat vähenivät eli vuodelle 2016 siirtyi 47 550 euroa, kun

vuodelle 2015 siirtyi 249 560 euroa. Vuodelta 2014 siirtyneitä määrärahoja käytettiin ministeriön ja Varastokirjaston keskustelujen mukaisesti suurelta osin aineiston käsittelyrästien purkamiseen.

Vuosien 1989-2015 aikana Varastokirjastoon on siirretty kirjastoista aineistoa kaikkiaan 145 266 hyllymetriä (2014: 140 480 hm). Uuden kartunnan ja kertomusvuoden aikana toteutettujen poistojen jälkeen Varastokirjaston kokoelmissa on aineistoa on yhteensä 91 301 hyllymetriä (2014: 85 753 hyllymetriä).

Yliopistojen ja yliopistokirjastojen tilasäästötarpeiden kasvu on vaikuttanut muutaman viimeisen vuoden aikana Varastokirjaston toimintaan: lähetyksiä tuli kertomusvuonna eniten yliopistokirjastoista, joista lähes kaikki lähettivät aineistoa. Eniten aineistoa Varastokirjastoon lähettivät Aalto-yliopiston sekä Oulun yliopiston kirjastot (2014: Helsingin yliopisto ja Aalto yliopisto). Muiden kirjastosektoreiden (ammattikorkeakoulukirjastot, erikoiskirjastot, yleiset kirjastot) lähetykset säilyivät ennallaan.

Tuotokset ja laadunhallinta

Tulossopimus painottui edelleen aineiston vastaanottoon, käsittelyyn sekä käyttöön asettamiseen.

Kertomusvuoden yksi keskeinen tavoite oli karsia aineistoa jo lähettäjäkirjastossa ja siten vähentää Varastokirjastoon saapuvan aineiston määrää, sekä käsitellä kaikki vuoden 2015 aikana Varastokirjastoon tullut aineisto määräajassa. Uudistettujen käytäntöjen ansiosta Varastokirjasto onnistui tässä, sillä vuonna 2015 Varastokirjasto vastaanotti aineistoa 4 786 hyllymetriä, mikä on 1 980 hyllymetriä vähemmän kuin edellisvuonna (2014: 6 766 hm).

Varastokirjasto käsitteli kertomusvuoden aikana 7 964 hm:ä (2014: 9 567 hm). Tästä määrästä rästäineistoa oli yhteensä 2 256 hm:ä (2014: 4 807 hm), josta kokoelmiin hyväksyttiin 1 156 hm (2014: 1783 hm). Varastokirjaston raportoinnin mukaan käsittelyn yksikkökustannukset olivat 209 e/hm nousten edellisvuodesta (2014: 152 e/hm).

Tilinpäätösasiakirjojen mukaan kaikki rästit saatiin tavoitteen mukaisesti käsiteltyä.

Tilaustapahtumien (lainat, artikkelikopiot, uusinnat) lukumäärä nousi 90 841 tilaukseen (2014: 83 038).

Tilaustapahtumien kustannukset pysyivät edellisvuoden tasolla (2014 ja 2015: 4,52 e/tilaus). Palvelunopeudessa pysyttiin tavoitteessa (alle vuorokausi).

Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

Varastokirjaston henkilötövuosimäärä mukaan lukien määräaikaiset rästiprojektiin osallistuneet oli vuoden 2015 lopussa 22,13 htv:tä (2014: 23,7 htv:tä). Kirjastossa työskenteli vuoden aikana 19 vakinaista ja kuusi määräaikaista henkilöä. Henkilöstön keski-ikä nousi 49,45:een (2014: 47,0 v.), kun valtion henkilöstön keskimääräinen ikä oli 46,4 vuotta.

Varastokirjasto toimi kertomusvuonna aktiivisesti sairauspoissaolojen vähentämiseksi. Sairauspoissaolojen määrä laski huomattavasti ollen 8,3 (tavoite: <8, 2014: 13,3 pv/htv). Työterveyskustannukset nousivat 710 euroon/htv (2014: 587 euroa/htv). Vastaavat valtion keskimääräiset kustannukset olivat 517,5 euroa/htv.

Vuonna 2015 henkilöstökoulutuksen kustannukset ja koulutukseen käytetty työaika nousivat. Henkilöstön koulutuspäivien määrä oli vuonna 2015 3,2 pv/htv (2014 2,1 pv/htv) ja henkilöstökoulutuksen kustannukset vuonna 2015 olivat 681 euroa/htv (2014: 508 euroa/htv). Kertomusvuonna koulutuksen määrää lisäsi erityisesti Kiekun käyttöönotto. Vastaavat valtion keskimääräiset luvut olivat koulutuspäivien osalta 2,7 pv/htv ja henkilöstökustannukset 1 170,7 euroa/htv.

Henkilöstön osaamisen parantamiseen ja ylläpitoon kohdistuva koulutus on hyvää henkilöstöpolitiikkaa ja edesauttaa viraston laadukasta toimintaa.

Työtyytyväisyyskyselyn (VMbaro) tulosten keskiarvo nousi 3,51:een (2014: 3,39, asteikko 1-5) ylittäen valtionhallinnon keskiarvon (3,45). Varastokirjasto raportoi, että muun muassa seuraavien osioiden tunnusluvut nousivat: johtaminen, työn sisältö ja vaikuttamismahdollisuudet sekä työyhteisön toimintakulttuuri. Kehitettävää oli palkkauksessa sekä vuorovaikutuksessa ja viestinnässä. Ongelmia oli jonkin verran yhä myös esimiestyössä, mikä vaikeutti suunnitelmallista ja pitkäjänteistä toimintaa. Varastokirjaston työkuuntoon ja työtyytyväisyyden edistämiseen liittyviä toimintoja olivat muun muassa henkilöstön virkistystoiminta. Omaehtoista liikuntaa tuettiin kulttuuri- ja liikuntaseteleillä.

2. TULOKSELLISUUDEN RAPORTOINNIN ASIANMUKAISUUS

Tilinpäätös antaa kokonaiskuvan Varastokirjaston vuoden 2015 toiminnasta.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) toteaa opetus- ja kulttuuriministeriötä koskevassa vuotta 2015 koskevassa tilintarkastuksessa, että Varastokirjaston osalta on esitetty taloudellisuutta ja tuottavuutta kuvaavia tunnuslukuja. VTV ei havainnut opetus- ja kulttuuriministeriön kirjanpitoyksikköön kuuluvien virastojen tietojen luotettavuudessa olennaisia puutteita eikä sillä ollut huomautettavaa Varastokirjaston toimintaan.

3. VARASTOKIRJASTON HAASTEET JA KEHITTÄMISTARPEET

Varastokirjaston tulee varmistaa, että jatkossa aineiston käsittelyrastejä ei enää muodostu. Varastokirjaston toiminnan tehokkuuden kannalta keskeistä on kirjastojen lähettämän aineiston laatu, määrä ja lähetysten ajoitus. Mitä laadukkaammin ja ohjeiden mukaisesti lajiteltua ja lähetettyä Varastokirjastoon saapuva materiaali on, sitä nopeammin se saadaan sisällytettyä kokoelmiin ja asetettua kirjastojen käyttöön.

Varastokirjaston tulee varautua keskus- ja aluehallinnon virastonselvityshankkeen (Virsu) ehdotuksista mahdollisesti aiheutuviin toiminnan muutoksiin ja osallistua aktiivisesti siihen liittyvään valmisteluun.

Varastokirjaston tulee varautua edelleen korkeakouluverkoston rakenteellisiin muutoksiin ja pyrkiä ennakoimaan pidemmällä aikavälillä kasvavia aineistotoimituksia.

Varastokirjaston tulee jatkaa yhteistyötä muiden kirjastoverkoston toimijoiden kanssa kansallisen kokoelmapolitiikan ja metadatansiirtohankkeen kehittämiseksi sekä toimivan tietojärjestelmän ylläpitämiseksi.

Varastokirjaston tulee kiinnittää huomiota henkilöstön työhyvinvointiin, työssä jaksamiseen ja osaamisen kehittämiseen.

Varastokirjaston tulee toiminnassaan ja raportoinnissaan tarkoituksenmukaisin tavoin edistää ja ottaa huomioon sukupuolten tasa-arvon edistäminen, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Varastokirjaston välinen vuoden 2016 tulossopimus sisältää rajatun määrän indikaattoreita, mutta Varastokirjaston tulee jatkossakin sisällyttää tilinpäätösraportointiin toimintaansa laajasti kuvaava indikaattoripatteristo, jotta viraston toiminnan kokonaisuudesta ja sen vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta saadaan kattava kuva.

Varastokirjaston tulee antaa asiakaslähtöinen palvelulupaus valtiovarainministeriön 13.4.2016 kirjeen (VM/687/00.01.02.03/2016) ohjeiden mukaisesti vuoden 2017 helmikuun loppuun mennessä.

4. MINISTERIÖN TOIMENPITEET TULOKSELLISUUDEN PARANTAMISEKSI

Opetus- ja kulttuuriministeriö varautuu valmistelemaan keskus- ja aluehallinnon virastaselvityshankkeen (Virsu) ehdotuksista mahdollisesti aiheutuvia, Varastokirjaston toimintaa koskevia muutoksia yhteistyössä Varastokirjaston ja muiden hankkeeseen liittyvien toimijoiden kanssa.

Tarkoituksena on, että ministeriö ja Varastokirjasto sopivat Varastokirjaston palvelulupaukseen liittyvästä kirjauksesta vuoden 2017 neuvoteltuun sopimukseen syksyllä 2016.

LIITE 1

Tilinpäätöskannanotto: Tunnuslukutoteumia 2013-2015

	2 013	2 014	2 015
Tavoite: Varastokirjasto ottaa vastaan kirjastojen siirtotarpeiden edellyttämän määrän aineistoa.			
Vastaanotetun aineiston määrä (hyllymetriä)	6 459	6 766	4 786
Kirjastoista v:sta 1989 alkaen siirretty aineisto yhteensä (hyllymetriä)	133 709	140 480	145 266
Vastaanoton kustannukset Varastokirjastolle (euroa/hyllymetri)	8,3	7,7	6,8
Tilansäästö aineistoa luovuttaneille kirjastoille m2	1 492	1 562	1 105
Tavoite: Vastaanotettu aineisto käsitellään yleensä kuuden kuukauden kuluessa saapumisesta.			
Käsitellyn aineiston määrä(hyllymetriä)	6 610	9 567	7 964
Käsittelyyn kuluva aika (kuukausia)			
- monografiat (kk)	18	<6	<6
- kausijulkaisut (kk)	6	<6	<6
Käsittelyn yksikkökustannukset (euroa/hyllymetri)	203	152	209
Tavoite: Kaukopalvelutilaukset toimitetaan vuorokauden sisällä. Palvelut ovat maksuttomia.			
Tilausten määrä (kpl)	80 871	83 038	90 841
Palvelun nopeus (tuntia)	<24	<24	<24
Asiakastyytyväisyys			
- asiakaskirjastojen määrä	1 916	2 007	2 027
Palvelun kustannukset (euroa/tilaus)	4,84	4,52	4,52
Tavoite: Kirjasto kehittää työyhteisöään tavoitteena henkilöstön hyvä työkyky ja -tyytyväisyys			
Henkilöstö (tehdyt henkilötyövuodet)	19	23,7*	22,13**
Työtyytyväisyysindeksi	3,53	3,39	3,51
Sairauspoissaolot (työpäivää/htv)	13,3	15,8	8,3
Henkilöstökoulutus (työpäivää/htv)	4,4	2,1	3,2
Kokonaistyövoimakustannukset (euroa/htv)	43 547	43 328	44 635

* sisältää rästäprojektin henkilötyövuodet (3,7 htv)

** toimintameno- ja siirtomäärärahamomentilta maksettu henkilöstö